

quia aliquo eset valde noxiun tot festa multiplicare; eset enim tendere laqueos animabus.

At objicunt; Primo, forniciari, vel occidere hominem in loco sacro est homicidium, et sacrilegium, ergo similiter occidere, vel forniciari in die festo.

Respondeo, circumstantiam loci, et temporis semper aggravare peccatum, sed non semper ita aggravare, ut censeatur novum peccatum. Tunc enim solum sit novum peccatum, quando circumstantia loci, vel temporis est essentialis, et intrinseca peccato, id est, quando violatur ipsum tempus, aut locus sacer, verbi gratia, qui forniciatur, aut homicidium facit in templo, committit sacrilegium, quia per ea peccata tollitur sanctitas loci. Violatur enim templum per effusionem seminis, aut sanguinis voluntariam ex lege Ecclesiastica: At qui in templo mentitur etiam perniciose, aut blasphemat, non committit proprie sacrilegium, quia mendacium, et blasphemia non tollunt tempus sanctitatem. Idem dico de tempore sacro. Non enim violatur tempus sacram per quemque peccata, sed solum per ea, que opponuntur ipsi tempori sacro, qualia sunt, non audire sacram, et operari corporaliter, quae sunt specialiter prohibita.

Secundo objicunt testimonia Augustini, qui dicit, precepto Sabbati prohiberi opera servilia, id est, peccata. Sic enim loquitur Augustinus tract. 3. in Joannem, et in Psal. XXXII. concione 1. Respondeo, cum loqui de precepto Sabbati, ut est generale preceptum, spiritualiter significatum per Sabbathum Iudeorum.

Tertio objicunt Augustinum, qui lib. de decem chordis cap. 3. dicit: « Melius faciet Iudeus in agro aliquid utile, quam in theatro seditionis existere: et melius femme Iudeorum domi lanam fassent, quam tota die in Neomeniis suis impudice saltarent. »

Respondeo, Augustinus non velle dicere absolute esse melius, seu minus malum, die festo operari aliquid utile, licet prohibitum tali die, quam aliud peccatum facere. Potest enim fieri, ut aliquando sit melius, aliquando peius; Nam minus malum est die Dominicino operari in agro, quam blasphemare Deum: sed e contrario, maius malum est, operari in agro die Dominicino, quam mentiri officiose. Et tamen Augustinus videatur velle, minus malum esse die festo ope-

rari aliquid ex genere suo utile, quam peccatum aliquod committere. Augustinus ergo vult dicere, magis pugnare quaelibet peccata cum fine sanctificationis Sabbati, quam opera ex se stilia, que tamen prohibentur in Sabbatho; nam finis est quies mentis in Deo, cui quieti magis repugnat quodlibet peccatum, quam distractio operis corporalis, et ideo magna est cœcitas Iudeorum, quia abutuntur otio Sabbati ad multa peccata committenda, ut Augustinus dicit.

Objicunt; si peccata magis repugnant fini hujus legis, quam opera servilia, ergo omnia peccata prohibentur hoc precepto magis, quam opera servilia; nam hoc preceptum positum est ad removendum impedimenta cultus divini interei. Respondeo, omnia peccata prohibita esse, et magis quam opera servilia; nam peccata in nullo casu permittuntur: opera autem servilia etiam in festo sepe permittuntur. Non tamen omnia peccata prohibentur hoc precepto speciali de Sabatto, quia non erat necesse; nam jam antea prohibita erant. Opera autem servilia prohibentur hac speciali lege, quia antea prohibita non erant.

CAPUT XI.

De Dominica die.

De Dominica die tria dicenda sunt. Primo, de eius antiquitate. Secundo, de ratione institutionis. Tertio, de ritibus antiquis in die Dominica servatis.

Quantum ad Primum, sine dubio festum Dominicum est antiquissimum omnium Christianorum festum; nam Ecclesia Christiana proprie corpit in die Pentecostes. Tunc enim impletis omnibus mysteriis redemptiois, promulgatum fuit publice Evangelium. Post hunc autem diem coepérunt omitti festa Iudeorum; et eis substituti festa Christiana; primus autem dies festus occurrens sine dubio fuit Dominicus; nam festum Natalis Domini, et Pasche, que etiam antiquissima sunt, non nisi post aliquot menses occurserunt. Attestantur autem huius antiquitatii primo Scripturae; nam Actor. XX. dicitur, una Sabbati cum convenissemus ad frangendum panem: et I. Corinth. XVI. per

CAPUT XI.

309

unam Sabbati unusquisque apud se reponat etc.

Magdeburgenses Centuria I. lib. II. cap. 6. col. 503. et Calvinus in catena Augustini Marlorati dicunt, haec loca intelligi de die Sabbathi, et eum diem a Paulo servatum. Quod etiam probant Magdeburgenses ex Actor. XIII. ubi Paulus die Sabbathi disputat in Synagoga. At falluntur manifeste, nam in primis locum illum Actor. XX. Chrysostomus, et Beda exponunt de Dominica die: locum autem I. Cor. XVI. exponunt de die Dominicâ omnes interpres Graeci et Latini, Chrysostomus, Ambrosius, Theophylactus etc. nec solum Catholicî, sed etiam Petrus Martyr in eum locum. Adder etiam (qui heretici multum tribuant) commentator Erasmi tam Act. XX, quam I. Cor. XVI. Praeterea Marci XVI. dicitur Christus, resurrexisse una Sabbathorum, at constat resurrexisse die Dominicâ.

Praetera constat Paulum multis Hebraismis abundare: est autem Hebraismus frequentissimus dicere unum pro primo: ut Genes. I: *Factum est vespera, et mane dies unus* (1), id est, primus, nam postea sequitur, *dies secundus etc.* Denique Paulus arguit Colossenses, et Galatas severissime, quod Sabbathum, et festa Iudeorum servarent. Quomodo ergo credibile est eum servasse Sabbathum Iudeorum? Quod autem Actor. XIII. die Sabbathi predicavit in Synagoga, non id fecit, ut coleret Sabbathum, sed quia non poterat habere alio loco, nec alio tempore Iudeos congregatos.

Habemus præterea Apocal. I: *Ego Joannes fui in spiritu in Dominica die* (2). Quem locum de nostra Dominicâ die exponunt fere omnes, ut OEcumenius, Anselmus, Primasius, et alii, et ipsi etiam Magdeburgenses, Cent. I. lib. II. cap. 6.

Ad hæc, habemus testimonia Patrum antiquissimorum, Clementis can. 63. Apostolorum, Ignatii epistola ad Magnesianos, Justini Apologia 2. Tertulliani de corona militis, et Apologetici cap. 46. Clementis Alexandrin. lib. VII. Strom. Origenis hom. 7. in Exod. Athanasii hom. in illud: *Omnimihī tridita sunt a patre meo, Ambrosii ep. 83. Hieronymi in cap. IV. ad Galat. August. lib. contra Admantum cap. 16. Gregorii lib. XI. epist. 3. Leonis epist. 81 ad Dioscorum, Hilarii præfatione in Psalm. Quare nullo mo-*

do dubitare licet, quin festum Dominicâ diei sit vetustissimum.

Quantum ad Secundum, ratio institutionis fuit, ut succederet Sabbatho. Nam jus divinum requirebat, ut unus dies hebdomadae dicaretur cultui divino: non autem conveniebat, ut servaretur Sabbathum. Itaque Sabbathum ab Apostolis in diem Dominicum versus est.

Ut autem intelligatur, quam recte id factum sit, notandum est, Sabbathum fuisse festum antiquissimum et præstantissimum apud Iudeos, et ideo solius Sabbathi mentionem facimus in Decalogo. Erat autem Sabbathum festum excellentissimum, quia cum omnia festa celebrantur, vel in memoriam beneficij præteriti, vel ad significandum aliquid futurum, Sabbathum in utroque excellebat. Nam quantum ad præteritum, celebatur in memoriam primi, et communissimi beneficij, id est, creationis mundi. Nam, ut scribit Philo in lib. de opificio mundi, quemadmodum Reges coli jubent diem natalem filiorum suorum, ita Deus coli voluit diem natalem operis sui, id est, mundi. Quod etiam utilissimum erat ad errorem Philosophorum excludendum, qui dicti erant, mundum non habuisse principium. Quantum autem ad futurum, Sabbathum figura erat trium beneficiorum Dei, ad quæ omnia alia revocantur.

Primo, figura erat in sensu allegorico quietis Christi sepulchro. Ut enim Deus Sabbatho quievit ab opere creationis, ita Christus quievit Sabbatho ab opere redempcionis, ut Apostolus observavit Hebr. IV.

Secondo, figura erat in sensu tropologio quietis mentis humanae ab operibus serviliis peccatorum. Judei enim, dum Sabbatho otocabantur, significantur venturum esse tempus gratiae, quo liberati homines per Christianum a servitu peccati, quiete et otio spirituali fruerentur, ut exponit Augustinus tract. 30. in Joannem, et alii.

Tertio, figura erat in sensu anagogico quietis sanctorum animalium, quam post mortem in situ Abrahæ expectabant, ut Augustinus docet epist. 419. et deducitur ex Apostolo Hebr. IV. Jam vero propter has ipsas causas, quibus Sabbathum fuit olim institutum, decuit, ut post Christi adventum mutaretur in Dominicam. Nam quantum ad memoriam præteriorum, dies Dominicâ

(1) Gen. I. 5. — (2) Apoc. I. 10.

longe excellit Sabbato; nam refert nobis memoriam Natalis Christi, et Resurrectionis ejusdem, et Adventus Spiritus Sancti, quo die quodammodo nata est Ecclesia. Nam Christus die Dominicā natus est, ut patet, quia illo anno currebat littera Dominicalis B, ut omnes Mathematici docent, et potest ostendit retrocedendo in Cyclo litterarum dominicalium. Constat autem, litteram B haberi die 25 Decembris, quo die Christus natus est. Quod autem idem Christus resurrexit die Dominicā, ex Evangelio constat. Quod denique adventus Spiritus Sancti fuerit die Dominicā, patet, quia fuit in die Pentecostes, id est, in quinquagesimo die a Paschate, qui necessario est dies Dominicus. Itaque dies Dominicā representat nobis natalem diem Christi, et Ecclesie, et Christi non simplicem, sed duplīcēm. Et præterea dies Dominicā representat etiam memoriam creationis mundi, non minus quam Sabbatum. Nam die Dominicā copit mundus fieri, immo die sunt factae omnes partes mundi principales, coelum, terra, Angeli, lux etc. Unde Justinus Apologia II. et Leo ep. 81, ad Diocorum, dicunt, diem Dominicā collam ob memoriam mundi creationis, quam ob resurrectionem Christi.

Quantum autem ad futurorum significatiōnēm, Sabbathū plane cessare debuit, quia omnia, quae per Sabbathū significabantur futura, jam sunt completa; nam Christus jam in sepulchro jacuit, et quies animorum in Deo jam agit. Porro quies spiritum defunctorum in sinu Abraham jam est mutata in gloriam et beatitudinem; et nunc non amplius expectamus simplicem illam quietem, sed quietem gloriosam; gloria autem melius significatur per diem Dominicū, quam per Sabbathū. Et idcirco B. Augustinus epist. 119, dicit, Sabbathū recte datum Hebreis, qui post mortem ibant ad solam quietem; Christianis autem datum esse diem Dominicā, quia jam revelata est gloria resurrectionis in Christo, et quod præcessit in capite, etiam corpus totum expectat.

Quantum ad Tertium, ritus in Dominicā erat quadruplex. Primo, conveniebant in Ecclesiam ad lectionem, concessionem, sacrificium, communionem etc. ut ex Justino patet. Apologia 2. extrema. Secundo, vacabant ab operibus servilibus, ut patet ex Hieronymo epist. ad Eustochium de virginitate, et Gregorio lib. XI. epist. 3. Tertio, non jejunabant, ut patet ex Tertulliano de

corona militis, et aliis, qui passim hoc docent. Quarto, non flectebant genua, sed stantes precabantur. De quo existat canon 20. Nicenī Concili. Idem etiam longe ante Tertullianus docuit libro de corona militis: «In Domino, inquit, jejunare, nefas duceimus, et de geniculis adorare.» Item Hilarius prefatione in Psalmos, Ambrosius serm. 62. Augustinus epist. 119, cap. 45. et Alexander III. c. Quoniam, extra de feriis idem docent. Ex quo intelligimus, nondum esse quingentos annos, ex quo ritus hic cesavit. Nam tres priores adhuc in universa Ecclesie observantur.

CAPUT XII.

De Pascha.

Duo dicenda sunt. Primo, quid sit Pascha. Secundo, de erroribus circa Pascha. Quantum ad Primum, aliqui Patrum existimarent, nomen Pasche deductum esse a verbo *πάσχειν*, id est, pati, quia passionis Domini memoria in Paschate celebratur, juxta illud Apostoli: «Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus;» ita Ambrosius in lib. de mysterio Paschae cap. 1. Unde etiam Tertullianus lib. contra Iudeos, dicit, Pascha Domini significare passionem Christi: quorum sententiam refert, et merito refellit Augustinus epist. 119. nam Pascha nomen est Hebraicum, non Graecum. Hebrei autem dicitur *חַדְשָׁה* quod Græci vertentur *πάσχα*, Chaldeus *חַדְשָׁה*. Hieronymus legit Phase, nimirum secundum alia puncta: sed eadem semper est vox. Dicitur autem Pascha a verbo, *חַדְשָׁה*, quod est transilire. Unde primario non significat immolationem agni, ut auctor commentator. in cap. XIV. Marci apud Hieronymum docet: nec transitum populi per mare rubrum ad terram promissionis, ut docet Nazianzenus oratione 2. de Pascha, et Augustinus tract. 55. in Joannem. Nec etiam significat transitum Angelii per Aegyptum, ut videntur sonare illa verba: *Est enim Phase, id est, transitus Domini.* Exod. XII. sed significat transacionem Angelii, et quasi saltum super domos Judæorum, ut patet ex ratione, quæ redditur Exod. XII. nam ubi dixerat Moses: *Est enim Phase, subjungit*

CAPUT XII.

311

rationem: *Transibo enim per terram Aegypti nocte illa, et percutiam primogenita Aegyptiorum. Erit autem sanguis vobis in signum in vestris, et videbo sanguinem, et transibos, nec erit in vobis plaga (1).* Ubi primum, transibo, est *חַדְשָׁה* secundum est *חַדְשָׁה* et ab hoc dicitur Pascha. Similis ratio ter in eodem capite redditur: ubi semper *חַדְשָׁה* significat transilire, seu transcendere, non simpliciter transire. Unde Josephus lib. II. antiquitat. cap. 13. dicit, Pascha significare transacionem. Idem docet Hieronymus in cap. XXVI Matth. et Theodoreetus quest. 24. in Exod.

Verumtamen hoc ipsum nomen traducitur etiam ad alia tria significanda. Itaque Primo, significat, ut diximus, transilitionem Angeli. Secundo, ipsum, agnum Paschale, qui per immolationem transibit de vita ad mortem. Unde dicitur Luc. XXII: *Necesse erat occidi Pascha (2).* Tertiio, transitum populi, quilla ipsa nocte liberatus a tyrannie Pharaonis transivit per mare rubrum, ut iret in terram promissionis, et hanc significacionem agnoscent Gregorius Nazianzenus orat. 2. de Pascha, et August. tract. 55. in Joannem. Quarto, ipsum festum diem: nam Luc. XXII. dicitur: *Appropinquant dies festu azimorum, qui dicitur Pascha (3).*

Porro haec ipsa quatuor sunt etiam apud Christianos suo modo, id est, ut exemplaria illorum typorum. Num Angelus transiliens, et occidens primogenita Aegypti, et salvans filios Israel, est Christus magni consilii Angelus, qui dum transiret de morte ad vitam, salvavit omnes, qui eius sanguine aspergendi erant, relictis ceteris in manu vastatoris. Agnus Paschalis idem Christus est, pro nobis immolatus. Christum enim representarunt Agnus et Angelus, quia Christus occidi et occidere debuit: Agnus autem occidi poterat, sed non occidere. Angelus occidere, sed non occidi. Transitus per mare rubrum, significat transitum populorum per aquas Baptismi; et ideo in Paschale ordinarie olim baptizabantur Catechumeni. Denique, festus dies illorum nostrum festum diem figurabat.

Quantum ad Secundum: Primus, error fuit Aerii, qui Paschā simpliciter negabat esse celebrandum, quod hoc Judaismus saparet. Refert hunc errorem, et refellit Epiphanius haeresi⁷⁵, non enim agimus Pascha celebrant.

(1) Exod. XII. 11. — (2) Luc. XXII. 7. — (3) Luc. XXII. 1.

Judæorum, sed quod illo significabatur.

Secundus fuit Blasti cuiusdam, qui, teste Tertulliano lib. de Prescrip. docuit, Pascha necessario dobere celebrari ipso die, quo a Judæis celebratur, id est, 14 Luna, sive esset Dominicā, sive non. In quo errore fuerunt eodem tempore multi Episcopi Asiae minoris; ut patet ex lib. V. histor. Eusebii c. 24. et 25. ubi refertur epistola Polycratis Episcopi Ephesini ad Victorem Papam, qua ille auctor asserit, omnes suos predecessores usque ad S. Joannem Evangelistam semper celebrasse Pascha die decima quarta. Nec defuerunt postea multi alii, quibus hic error placet, quos Epiphanius haer. 50. Quartodecimenes vocari affirmat, quin etiam longo post tempore Audiani, seu Vadiani in eundem errorem inciderunt, eodem Epiphanius teste haer. 70.

Hic error illo tempore refutatus est a Conciliis fere omnium Ecclesiærum, et a Romano Pontifice, qui omnes communī consensu statuerunt, Pascha celebrandum esse Dominicā proxima Lunæ quartæ decimæ post equinoxium vernum, ut Eusebius idem refert. Deinde Concilium Nicenum, cum adhuc error ille alicubi duraret, idem statuit, ut testantur Epiphanius haeres. 50, et 70, qui dicit, in Concilio eodem ab Eusebio Cæsariensi compositum aureum numerum, qui ostendit Novilunia. De qua re existat epistola ipsius Concilii Nicenæ apud Theodoretum lib. I. cap. 9. histor. et ejusdem rei meminit Athanasius in epistola de Synodo Ariminensi, et Seleuciensi; Ambrosius epistol. 83. et Theophylus lib. I. Paschali; item Imperatoris Constantini epistola ad omnes Ecclesias, apud Eusebium lib. III. de vita Constantini; ubi Constantinus tribus rationibus probat, debere Pascha celebrare die Dominicā. Primo, ne concurramus cum Judæis Christi interfectoribus.

Secundo, quia pars est, ut in tota Ecclesia sit una ratio Pascha celebrandi, et pars est etiam, ut pauciores pluribus cedant. Porro ab antiquis temporibus Romana urbs, Italia, Africa, Gallia, Hispania, Britannia, Aegyptus, Lybia, Graecia, Pontus, Cilicia, et magna pars Asiae celebrant Pascha die Dominicā, soli autem pauci Orientales contra totum Meridiem, Occidentem, Aquilonem, et magnam Orientis partem cum Judæis Pascha celebrant.

Tertio, quia absurdum est, uno anno his Pascha facere, et alio anno numquam. Atqui hoc accidebat illis, qui Pascha quadragesima die agebant; nam illi non observabant aequinoctium, sed solum menses 12 Lunares, et celebrabant Pascha 14 Luna mensis primi, non curantes, si illa decimquaesta esset ante aequinoctium, vel post. Itaque interdum accidebat, ut uno anno celebrarent Pascha post aequinoctium, et anno sequenti ante aequinoctium, et proinde bis in uno anno.

Addit etiam, quod isti falso fundamento nitiebantur. Nam putabant, se sequi legem Iudeorum, et revera sequebantur delirium Iudeorum sui temporis. Nam Lex Judaica Exod. XII, præcipit Pascha fieri post aequinoctium vernum; jubet enim fieri Luna decimquaesta primi mensis; porro mensis primus is erat, cuius decimquaesta dies incidebat in aequinoctium vernum, aut illud proxime sequebatur. Unde etiam Iosephus lib. III. antiquit. cap. 13. dicit, Pascha fieri Sole in Arctice existente, et opposito ipsi Luna, Iudei autem posteriores (ut Epiphanius dicit hær. 70.) non amplius observabant aequinoctium, et eos tamen tamquam duces cæcos sequebantur errantes illi Christiani, qui cum Iudeis Pascha faciebant.

Ad auctoritatem autem S. Joannis Evangelista, quam pro se adferabant illi Quartodecimani, respondet Beda lib. III. hist. cap. 23. Joannem celebrasse Pascha 14 die, ut se accommodaret in illis initis Iudeis ad fidem conversis, sicut etiam propter eamdem causam Paulus circumcidit Timotheum: tamen Apostolum Petrum Romæ instituisse, ut Pascha die Dominico fieret: et hec magis esse sequendum.

Tertius error fuit quorundam Cappadocii, qui, teste Epiphanius hær. 30, semper Pascha celebrabant die 25 Martii, sicut Natalem Domini semper celebrabamus die 25 Decembri: quia putabant, Christum eo die passam fuisse, et ipso die passionis Pascha agendum credebant. Similis fuit error Gallorum in principio Ecclesiæ, qui, teste Theophyllo Cesariensi apud Bedam lib. de ratione temporum cap. 43. semper Pascha celebrabant 25 Martii, quod putarent, eo die Christum resurrexisse. Idem error summopere placet Lutheru in lib. de Conciliis part. 2. Ubi vellet eodem die celebrari ista festa, et non observari cursum Luna, ne videbemur iudaizare.

Cæterum iste error refellitur Primo, ex consensu totius Ecclesiæ, que semper die Dominico Pascha celebrandum statuit. Secundo, quia secundum quosdam nitor falsa fundamento, Christus enim ut illi docent, non potuit resurgere 25 Martii; nec etiam pati; nam passus est die Veneris, et resurrexit die Dominico, secundum Evangelia omnia. Constat etiam, Christum passum et surrexisse anno atlati sive 33, vel 34, secundum alios. Porro anno Christi 33 die 23. Martii, non fuit feria 6. nec dies Dominica, sed feria 4. Anno autem Christi 34. die 23. Martii, fuit feria 5. ut ex litera Dominicali patet. Nam anno Christi 33. currebat littera D; anno 34. littera C; die autem 25 Martii, semper est G.

Ultimo, refellitur a B. August. in epist. 419. ubi ostendit, hoc interesse inter diem Natalis et diem Resurrectionis: quod ille celebratur solum ob memoriam, et ideo semper ipsa die 25 Decembri: at iste celebratur ob memoriam et Sacramentum, et ideo variatur. Vide ibidem pulcherrimam explicationem mysteriorum Paschæ.

Quartus error fuit Britonum et Scotorum apud Bedam lib. III. hist. cap. 23. et lib. V. cap. 22. qui contra communem totius Ecclesiæ usum Pascha celebrabant prima Dominica post Lunam 13 Martii, ita ut aliquando ipsa 14 Luna Pascha celebrarent, in quo neque Iudeis, neque Christianis consentiebant. Nam Iudeis primus dies solemnis erat Luna 13, sed incipiebant festum a vespera precedente, id est, Luna 14 ad vesperam; istis autem primus dies solemnis erat decimquartus, et cum etiam ipsi inciperent a primis vesperis, necessario incipiebant Luna 13. sed hic error non eget alia refutatione; nam fundabatur in sola imperitia; existimabant enim, ita sanctum Joannem celebrare solitum.

Quintus error est Novatianorum, qui, teste Socrate lib. V. hist. c. 20. decretum ediderunt, quod appellarent *σταύρωσην*, quia in eo statuerunt, liberum unicuique esse debere, agere Pascha quando velit. Quem errorem satis constat placuisse etiam Magdeburgenibus ex Cent. I. lib. II. cap. 6. col. 504. et Cent. II. cap. 6. col. 119. ubi dicunt, nec Apostolos, nec Apostolicos viros ullam legem dedisse Ecclesiæ de celebratione Pascha, sed reliquise Christianis integrum libertatem. Et ibidem arguunt Romanos Pon-

tifices, quod propter rem indifferentem excommunicaverint Asianos.

Iste autem error refellitur. Primo, ex canon. 8. Apostolorum, ubi juventur deponi Episcopi, vel Presbyteri, qui Pascha egreditur ante aequinoctium cum Iudeis.

Secundo, probatur, quia eos, qui pertinaces fuerunt in opinione Asianorum, id est, quod necessario Pascha deberet agi Luna 14 cum Iudeis, veteres Patres semper habuerunt pro hereticis, ut patet ex Tertulliano de prescrip. Epiph. hæres. 50. August. hæres. 29. et Theodoore lib. III. de hereticis fabulis, et Damascen. lib. de hæres. Et ne putemus eos esse haëreticos alia de causa, imponerunt illis nomen Tessarescedecatis, id est, Quartodecimanos. Non ergo sine causa Romani Pont. excommunicarunt Asianos.

Tertio, si esse deberet res libera, et indifferens celebratio Paschæ, nunquam fuissent sancti Patres multum solliciti de hac re: at semper maxime solliciti fuerunt; nam in ipso initio hujus controversia, ubique celebrata sunt provincialia Concilia pro hac re, ut appareat ex lib. V. hist. Eusebii cap. 23.

et 23. quod est signum magnæ sollicitudinis. Addit, quod in illis Conciliis non rem adiaphoram esse voluerunt; nam lib. V. cap. 23. sic ait Eusebius: « Unum, inquit, omnes Ecclesiasticum dogma confirmant, non licet aliquando nisi in die Dominicæ, quia Dominus resurrexit, Dominicum Pascha celebrare mysterium. » Et c. 25. dicit, hunc fuisse finem decreti Concilii Cesariensis de Paschate illo ipso tempore habiti: « Epistola autem nostra exemplaria per omnes Ecclesiæ transmittantur, ut ne rei officiamur animarum, quæ diversis erroribus immigruntur. »

Quarto, Concilium Nicænum post questionem de fide contra Arium nihil putavit magis dignum diligenter discussione et determinatione, quam de die Paschæ, ut patet ex epistola Constantini apud Eusebium lib. III. de vita Constantini, Imo Athanasius in epistola de Synodis Ariminii et Selenæ, non procul ab initio, dicit, Concilium Nicænum propter duas causas convenisse: primo, proper controversiam de Pascha; secundo, proper heresim Arii, Epiphanius etiam hæres. 70. dicit: Constantinus duo maxima bona contulisse in Ecclesiæ; unum, quod congregari curavit Synodus Nicænam; alterum, quod in ipsa Synodo curaverit de-

terminari quæstionem de Paschate. Quod autem Nicænum Concilium plane præcepit celebrari Pascha die Dominicæ, et non solum cohortationem adhibuerit, ut Socrates dicere videtur, patet ex Athan. qui in epist. de Concil. Ariminii et Selenæ, sic ait: « In negotio de Paschate non abhorrebat ab ista appendice, vismus est, ut omnes obtemperarent. »

Quinto, probatur ex Concilio Antiocheno cap. I. ubi excommunicantur, qui legem Nicænam de Paschatis die non servant.

Sexto, idem probatur ex magna sollicitudine, quam semper habuerunt Patres, ne erraretur in celebrando Paschate. Nam tempore B. Ambrosii, cum nata esset difficultas quadam, et ignoraretur, quæ esset dies Paschæ secundum Nicænum Concilium, uniuersitate mitiebantur litteræ Episcoporum ultra citroque: Unde etiam exstat prolixa epist. 83 Ambrosii de hac re.

Deinde tempore Innocentii I., cum orta esset simili difficultas, scripsit Innocentius epistolam Cartaginensis, ut ipse quoque coacta Synodo, questionem illam discuteret, et ad se scriberet Concilii sententiam, ut ipse poste diem Paschatis de more omnibus prescriberet.

Rursum tempore Leonis, cum similis orta esset difficultas, scripsit inde S. Leo ad Imperatorem Martianum, ad Eudoxianum Augustum, ad Episcopos Galliae et Hispanie, et alios. Vide epist. 63, 64, 65 et 93.

Præterea idem arguit generalis providentia Ecclesiæ; nam ut scribit Leo epist. 64. ad Martianum, delegata fuerat Episcopo Alexandrino cura semper suppeditandi et indagandi diem Paschatis, quem ille Apostolicæ sedi Romanæ indicabat; ac deinde Apostolicæ sedes universæ Ecclesiæ diem illum prescribebat; cuius moris meminit etiam Concilium Arelatense I. cap. I. et Innocentius I. epist. 41. ad Aurelium.

Ultimo, probatur ex divino testimonio, quod referit Paschasius Episcopus Lilibetanus in epistola ad Leonem, et est 63. inter epistolas sancti Leonis. Scribit autem ille, tempore Zozimi Papæ ortam quæstionem de Paschate, quod Occidentales dicerent, Pascha celebrandum illo anno 25 die Martii. Orientales autem 22 Aprilis. Porro in quādam Ecclesiæ Siciliæ solebat singulis annis sacer fons divino miraculo per se repleri ipsa nocte Paschatis, qua Catechumeni bap-

tizandi erant. Illo autem anno, cum ex prescripto Zozimi Pascha ageretur 23 Martii, fons inanis et aridus mansit : deinde 22 Aprilis fons repletus est ; atque ex eo intellectum est, errasse occidentales in celebratione Pascha. Quale miraculum contigit esse etiam anno Domini 573, scribit Siegerbertus in Chronico. Siquidem annotavit eo anno fontem baptismalem in Hispania divinitus impletum fuisse in Sabbatho veri Paschatis, quod tunc Galli recte servabant, Hispani autem male. At certe si res esset omnino indifferens, numquam Deus tali miraculo commissum errorem demonstrasset.

Magdeburgenses Cent. V. cap. 6. col. 692, dicunt, fabulas, et nugas esse, que iste Paschasinus scribit. At constat, hunc Paschasimum fuisse Episcopum celeberrimum, quippe qui nomine S. Leonis presedit Concilio Chalcedonensi 630 Episcoporum. Constat etiam eum scribere rem sibi notissimam, nimurum quae acciderat suo tempore, et in loco sibi vicino. Constat denique rem illam scriptam gravissimo Pontifici S. Leonis, cui certe fabulam et nugas pro divino miraculo numquam venditasset magnus ille Episcopus.

Ultimus error est, in quem a multis jam annis sepe incidimus, scientes quidem, et adverentes, sed tamen inviti. Scindunt enim est, Concilium Nicænum tres regulas constitutas ad inveniendum Paschæ diem, Una fuit, ut semper Pascha ageretur post diem 21 Martii, quia illo die erat æquinoctium veris, et Pascha post æquinoctium agi debet. Altera fuit, ut post 20 Martii exspectaretur Luna 14, et post eam diem quæretur Pascha. Pascha enim agi debet in tertia hebdomade Lune, id est, a Luna 14 exclusive, usque ad 22 exclusive. Et ad inveniendum Lunam, componerunt Cyclum aurei numeri. Ubicumque enim in Calendario invenitur aureus numerus illius anni, ibi est Novilunium. Tertia regula fuit, ut post Lunam 14 occurrentem, post vigesimum diem Martii, exspectaretur dies Dominicus, et ille esset Pascha.

Iste regula illo tempore et sequentibus annis multis optime fuerunt. Vere enim tunc erat æquinoctium 21 Martii, et vero aureus numerus tunc indicabat diem Novilunii. At a multis jam saeculis experientia docet, æquinoctium non esse fixum, vigesimaliter

Martii, sed semper anticipare : nunc enim est decimo Martii. Similiter experientia docet, aureum numerum antiquum non indicare amplius Novilunia fideliter. Nunc enim Novilunum invenitur quatuor diebus ante ipsum aureum numerum. Ex quo intelligimus, tempore Concilii Nicæni non fuisse exacte deprehensum motum nee Solis, nec Luna : Ecclesia autem semper antiquas illas regulas servat, et inde sepiissime cogitare errare, etiamsi nolit. Sicut anno superiore, id est, 1579 celebratum est Pascha 19 die Aprilis, cum debuisset celebrari 15-Martii.

CAPUT XIII:

De Pentecoste.

Magdeburgenses Cent. II. cap. 6. col. 119. non solum dicunt, Apostolos nullam legem de festis instituisse, sed etiam addunt, primis illis saeculis Ecclesiæ nihil expresse legi de illo festo, præterquam de Paschate. At hoc esse falsissimum, docet nos antiquitas Pentecostes. Nam in primis meminuit ejus festi Paulus in priore epist. ad Corint. XVI: *Maneo, inquit, Ephesi usque ad Pentecosten.* Et Act. XX de Paulo inquit Lucas: *Festinabat, ut, si quo modo posset, Pentecosten ageret Hierosolymis* (1). Et quauis non sit omnino certum, an loquantur haec Scriptura de Pentecoste Iudeorum, an Christianorum : tamen Epiphanius haeres. 75, exponit de Pentecoste Christianorum.

Præterea meminerunt hujus festi, antiqüissimi auctores; Clemens lib. V. constat, cap. 21. Ireneaus apud Justinum quæst. 113; Tertullianus lib. de Corona militis; Origenes lib. VIII. contra Celsum; Hilarius prefatione in Psalm. Theophilus lib. I. Paschali; Hieronymus in epist. ad Marcellanum de erroribus Montani, et in cap. IV. ad Gal. Gregorius Nazianzenus, Chrysostomus, Ambrosius, Maximus, Leo, et alii, qui sermones de hoc festo scriptos reliquerunt. Denique Augustinus epist. 418. dicit, festa Passionis Domini, Resurrectionis, Ascensionis, Pentecostes, et alia, quæ in tota Ecclesia celebrantur, sine dubitatione vel a generalibus

(1) I. Cor. XVI, 8; Act. XX, 16.

Concilii, vel ab Apostolis instituta : constat autem, non esse instituta in generalibus Conciliis; nam eorum mentis inveniuntur in Clemente, Justino, Tertulliano et Origene, qui præcesserunt omnia generalia Concilia.

Est autem gravis difficultas, an recte celebretur festum Pentecostes die quinquagesimo a die Resurrectionis. Nam certum est, celebrari hoc festum propter adventum Spiritus sancti, ut Hieronymus dicit in cap. IV. ad Galat. et alii Patres supra citati. Videtur autem Spiritus sanctus advenisse die 49, vel etiam ante 49, a die Resurrectionis Domini, et proinde non die Dominicæ, sed die Sabbati, aut Veneris, aut Jovis. Nam ut habemus Acto II: *Spiritus sanctus venit, dum compleverunt dies Pentecosten,* id est, ipso die Pentecostes Iudeorum. Non enim ibi Lucas potest intelligi de alia Pentecoste, quam Iudeorum. Pentecoste autem Iudeorum aut erat festum date Legis in monte Sina, ut dicit Augustinus epist. 419. cap. 16. aut erat festum Hebdomadarium, ut vult Hieronymus in cap. IV. ad Galat. aut fortasse utrumque simul : at neutrum in diem Dominicam incidisse videatur anno passionis Christi nam festum date Legis celebrabatur die tertio tertii mensis, ut habetur Exod. XIX. ex quo deducit Augustinus dies 50 numerari ab ipso Paschate Iudeorum, id est, a die 14 primi mensis inclusive ; fuit autem dies Pasche Iudeorum, anno passionis Christi, die Jovis : ergo Pentecostes complebatum est die Jovis, nimis rursum triduo ante nostram Dominicam Pentecostes.

Porro festum Hebdomadarum, quod magis proprie dicitur Pentecostes, numerari incipiebat a secundo die azymorum, ut colligitur ex libro Levitic. cap. 23. ubi præcipitur, ut altera die Sabbathi offerant manipulos primitiarum, et inde numerent septem hebdomadas, qui sunt dies 49 et sequenti die, id est quinquagesimo, festum diem agant. Porro hoc loco nomine Sabbathi intelligitur primus dies azymorum, qui solemnis erat, et generali nomine Sabbathum dicebatur, ut exponunt Lyranus, Abulensis, Cajetanus in hunc locum, et Josephus lib. III. antiquit. cap. 13.

Cum ergo primus dies azymorum tempore passionis Christi fuerit die Veneris, si ab illo die exclusive numeremus dies quinquaginta, inveniemus, Pentecosten completam fuisse die Sabbathi, non die Dominicæ. Neque potest aliquis effugere difficultatem, si dicat,

Spiritum quidem sanctum non advenisse die Dominicæ, qui est quinquagesimus a Dominicæ Resurrectionis, tamen Ecclesiam voluisse die Dominicæ celebrare memoriam hujus adventus. Nam Clemens lib. V. cap. 21. constitut. Theophilus lib. I. Paschalis, Augustinus epist. 419. Leo in serm. de Pentecoste, et alii omnes, docent, revera die decimo ab Ascensione, et quinquagesimo a Resurrectione venisse Spiritum sanctum.

Hoc ergo effugio prætermisso, respondeo, festum Hebdomadarum, et festum date Legis veteris, fuisse unum et idem ; et celebrari solitum tum in memoriam date Legis veteris, ac figuram dandas Legis novæ per adventum Spiritus sancti, tum etiam in gratiarum actionem pro collectis frugibus ; et hoc unum festum anno passionis Christi incedisse in diem Dominicæ, qui fuit quinquagesimus a Resurrectione Domini.

Ut autem ista omnia explicentur, consideranda sunt duo illa loca, Exod. XIX. et Levit. XXII. Quantum ad Primum locum, sciendum, non posse evidenter colligi ex Scriptura, quo die data sit Lex vetus. Nam Scriptura dicit, venisse Mosem cum populo in desertum Sinai mense tertio egressionis ab Ægypto, ac deinde tertii die datum Legem ; sed non explicat quo die mensis tertii veneri in desertum Sinai ; et proinde non certo scimus, unde numerentur tres illi dies, de quibus dicitur : *Estate parati in diem tertium.*

Invenio autem quatuor sentencias. Prima est. B. Augustini epist. 419. cap. 16. et quest. 70. in Exod. ubi dicit, venisse populum in desertum Sinai prima die mensis tertii, et tercia ejusdem datum esse Legem, et illam diem esse quinquagesimam a die primi Paschatis. Sed contra sunt argumenta.

Primum, quia si ita numeremus, non coincidet festum date Legis cum festo Hebdomadarium, quod proprie dicitur festum Pentecostes : nam festum Pentecostes est dies quinquagesimus a secundo die azymorum, non a festo Paschatis, et tamen debent coincidere, vel nullum erit festum date Legis, quod est absurdum, et contra ipsum Augustinum, qui ipsum festum date Legis, vult esse festum Pentecostes.

Secundum, qui revera non tollitur nostra prima difficultas ; nam si Lex data est die quinquagesimo a Paschate Iudeorum, et illa die est festum Pentecostes, et Spiritus

sanctus venit in die Pentecostes, certe sequitur, Spiritum sanctum non venisse die Dominicum, sed die Jovis.

Tertium, quia B. Augustinus non videtur recte numerare; ipse enim accipit ex primo mense dies septemdecim, ex secundo mense dies triconta, ex tertio mense dies tres, et sic efficit dies quinquaginta. At non potuit accipere ex primo mense dies septemdecim, et ex secundo dies triconta. Nam menses lunares, quales erant Iudaorum, non omnes constant ex triconta diebus, sed unus ex triconta, alias ex viginti novem; ergo debuit accipere Augustinus ex primo mense dies septemdecim, ex secundo dies viginti novem; vel ex primo dies sexdecim, ex secundo dies triconta, etsi non efficit quinquaginta, sed quadragesima novem. Addit etiam, quod Moses non dicit, mense tertio Paschatis, sed mense tertio egressionis de *Egypto*: egressio autem non fuit decimoquarto die, sed decimoquinto, ut habeatur Num. XXXIII.

Quartum, quia si tercia die mensis tertii data est Lex, oportebit, prima die mensis multo plura esse facta, quam patiatur tempus unius diei: nam in primis dieiunatur filii Israel mense tertio pervenientes in desertum Sinai; ex quo apparet, aliquam partem diei illius prima consumptam in itinere: Non enim credibile est, eos pervenirensum summamente, cum non conseruerint noctu iter facere. Deinde, ubi pervenerunt, fixerunt tabernacula sua, in quo plurimum temporis consumebatur, cum essent in illa multitudine supra mille millia hominum. Deinde post fixa tabernacula, ascendit Moses in montem Sina, qui alissimus erat, et cum Deo locutus, descendit, et convocavit omnes maiores natu, et concionem habuit ad illos, et per illos ad omnem populum. Deinde rursus in montem secundo ascendit, et iterum descendit, et cum populo locutus jussit, ut omnes lavarent vestimenta sua: *Cumque lavissent vestimenta sua*, inquit Scriptura, *dicit ei Moses: Estote parati in diem tertium* (1). Quis porro credit, una, atque eadem die tabernacula erecta, et Mosem his ascensisse ad montem, his descendisse, his populo concionatum? Quod si id credibile non est, certe sententia illa S. Augustini agere defendi potest.

Alia expositio est Ruperti et Abulensis in cap. XIX. Exod. qui dicunt, Legem quidem

datam die tertio tertii mensis, sed cum diem non esse quinquagesimum, ut Augustinus dicebat, sed quadragesimum nonum a Paschate, et ideo festum Pentecostes non celebrari proper Legem datam, sed proper fedus ictum inter Deum et populum, quod factum est die quarta tertii mensis, ut dicitur Exod. XXIV.

Hac expositione minus placet, quam prior; nam in primis valent contra hanc sententiam argumenta jam facta, excepto tertio; et praeterea peribit figura pulcherrima nostra Pentecostes, quam tamen Augustinus, Leo, et alii agnoscunt, nimurum quod Pentecoste Iudaorum fuerit festum datae Legis veteris, et nostra Pentecoste sit festum datae Legis novae.

Tertia sententia est Cajetani, qui dicit, Mosem venisse in desertum Sinai prima die mensis tertii, sed illa verba: *Estote parati in diem tertium*, dicta esse die quarto mensis, et prouide Legem datam die sexta ejusdem mensis, qui fuit quinquagesimus a secundo die azymorum inclusivo, et hoc modo coincidit hoc festum cum festo Hebdomadaru, et omnia coherent.

Quarta sententia est Rabbi Salomonis, et Lyrani, qui dicunt Mosem, venisse in desertum Sinai die tercia mensis tertii, ac deinde die quarta dixisse: *Estote parati in diem tertium*, et tandem die sexta datam Legem. Quae sententia coincidit cum sententia Cajetani quoad diem datae Legis, de quo erat praincipua questio. Videatur autem haec sententia magis conformis litterae; nam sic habet textus: *Mense tertio egressionis filiorum Israel de Egypto, in die hac venerant in solitudinem Sinai* (2); ubi illud: *In die hac*, videtur referri ad numerum antea nominatum, nimurum ad tertium, ut sit sensus: Mense tertio, et die ipsa, id est, ejusdem numeri, hoc est, tercia. Quamquam potest etiam satis commode illud, *In die hac*, referri ad initium mensis, ut sensus sit: In mense tertio, in die hac, id est, in ipso initio mensis. Maneat igitur, ut sexta die mensis tertii data sit Lex, sive populus in desertum Sinai venerit die prima, sive tercia.

Quantum ad secundum locum ex Levit. XXIII. due sunt expositiones. Prima est Isichii et Ruperti in eum locum, qui volunt, per alteram diem Sabbati, intelligi primam Sabbati, id est, Dominicam, quae im-

(1) Exod. XIX, 14 et 15. — (2) Exod. XIX, 1; Num. XXXIII, 15.

mediate sequitur post Sabbatum, et secundum Legis esse, ut dies Pentecostes numeretur a prima Dominicā, que occurrit post festum Paschæ, que sententia si vera sit, nobis maxime favet. Nam eo modo semper Iudaorum Pentecoste venisset in Dominicā die, et quia anno passionis Christi prima Dominicā post Pascha Iudaorum fuit Dominicā resurrectionis, inde eo anno necessaria dies Pentecostes complebantur die quinquagesimo à die resurrectionis Domini.

Altera sententia est Lyrani, Cajetani, Abulensis, Rabbinorum omnium, et ipsius Josephi lib. III. antiquitatum cap. 43. qui intelligent per alteram diem Sabbati primam diem post festum azymorum. Et sane movet me multum auctoritas Josephi, quippe qui noverat proximū ejus Legis, cum ipse quoque esset Sacerdos, et vixisset in Hierusalem, cum adhuc Lex illa servaretur. Sed haec sententia, tamquam vera, admissa, sequitur, dies Pentecostes anno Passionis Christi numerari cōpissim in Sabbato; Sabbatum enim eo anno proxime occurrebat post festum azymorum. Ex quo sequitur, ut dies Pentecostes complerentur etiam in Sabbato.

Quomodo igitur nos Pentecosten in Dominicā celebramus? Responde Rupertus, ubi supra, etiam haec sententia admissa, non potuisse Pentecosten incipere, aut compleri in Sabbato, quia Iudei habebant quamdam consuetudinem, ut nunquam celebrarent duo festa duobus diebus continuis, et ideo si quando occurreret primus dies azymorum feria 6. solitos Iudeos illum diem festum tranferre in sequentem; et die Sabbati, celebrare tam festum Sabbati, quam festum azymorum. Atque ita anno passionis Domini diem primum azymorum celebratum a Iudeis non feria 6. sed Sabbatu, et prouide dies Pentecostes cōpissim numerari die sequenti, qui fuit Dominicus.

Sed quia haec sententia passim refelli solet, neque vacat nunc eam discutere: dicam quod sentio; et si fecit auctorem mee sententie non habeam, spero tamen eam non facile improbadam, cum certa ratione nisi mihi videatur.

Respondeo igitur, ordinaria quidem cōpissim numerari dies Pentecostes a secunda die azymorum, sed tamen secunda illa dies esset Sabbatum, tunc cōpissim numerari a tertia die azymorum: neque illi hoc arguere potest: Nam causa, cui illi dies 50 non inciperent a die primo azymorum, sed a

Diximus de Septuagesima, que celebratur post Pascha; nunc de ea breviter disseremus, qua celebratur ante Pascha. Septuagesima, Sexagesima, et Quinquagesima non inventio mentionem ante tempora B. Gregorii, sed in Andiphonario et Sacramentario Gregorii annotantur expresse officia harum Dominicarum, et earundem meminerunt multi auctores Gregorio posteriores; nimurum Beda in libello de officiis divinis; Alcuinus in lib. ejusdem argumenti; Amalarius lib. I. c. 1. de officiis Ecclesiasticis; Rabanus lib. II. c. 34. de institut. Clericor. Ivo in serm. de Septuagesima; Rupertus lib. IV. c. I. de divinis officiis; et B. Bernardus in serm. de Septages. Ratio autem horum nominum non est eadem apud omnes; Beda et Alcuinus dicunt, quosdam addidisse unam hebdo-

madam ad jejunium Quadragesima, et illam consequenter vocasse Quinquagesimam; alios addidisse adhuc aliam, quia nolabant die Jovis jejunare, et tamen numerum dierum integrum servari volebant. Itaque addidisse unam hebdomadam ante Quinquagesimam, et eam hebdomadam consequenter vocasse Sexagesimam; alios denique, qui non jejunabant die Jovis, nec die Sabbati, addidisse adhuc aliam, et illam vocasse Septuagesimam.

Sed improbabilis est haec sententia. Nam non est verisimile propter abusum paucorum, qui non jejunabant die Jovis et die Sabbati, Ecclesiam instituisse tam solemnes Dominicas. Et praeterea non invenimus mentionem harum Dominicarum, nisi post tempora Gregorii, quando jam non erat ille abusus.

Alii volunt Septuagesimam dici a numero dierum, quia sunt dies 70, ab ea Dominica usque ad Sabbathum in Alibis : Sexagesimam dici, quia sunt dies sexaginta ab ea Dominica usque ad feriam post Pascha : Quinquagesimam dici, quia tot sunt dies inde usque ad Pascha. Inepta opinio; nam sic omnis Dominicana poterit vocari Septuagesima, si numerenus 70 dies, et non curenus ubi terminarentur. Adde, quod per septuaginta dies volunt isti auctoritate significari captivitatem spiritualem sub Diaboli potestate, cuius typus fuerat captivitas Babylonica 70 annorum. At absurdissimum est, inter dies captivitatis includere diem resurrectionis Domini, qui est dies perfectae libertatis.

Alii prudentiores dicunt, denominari a Paschate has omnes Dominicinas, sed per Synedochen : nam a Septuagesima usque ad Pascha sunt fere 70 dies, id est, 64. A Sexagesima usque ad Pascha circiter 60 dies, id est, 37. A Quinquagesima usque ad Pascha sunt 30 dies. Sed videtur desicere ista opinio in nomine Septuagesima; nam sexaginta quatuor dies magis dici deberent sexaginta, quam septuaginta.

Est ergo sententia Ruperi, quam puto verissimam, ista nomina non esse desumpta a numero dierum, sed a numero Dominicarum; voluit enim Ecclesia, ante Dominicam passionis premittere septem celebres Dominicinas, quibus revocaret nobis in memoriam, spiritualem nostram captivitatem, sicut per Dominicam passionis, et sequentem commemoratur redemptio a captivitate.

Itaque prima Dominicana ex septem dicitur Septuagesima quia est prima ex septem Se-

cunda dicitur Sexagesima, quia est prima ex sex. Tertia dicitur Quinquagesima, quia est prima ex quinque sequentibus. Quarta dicitur prima Quadragesima eadem ratione. Quinta dicitur secunda Quadragesima. Sexta dicitur tercia Quadragesima. Septima dicitur quarta Quadragesima. Deinceps autem non dicitur quinta Quadragesima, sed Dominicana passionis. Et hinc etiam est, quod in Dominica Septuagesima, quia commemoratur captivitas, legitur in officio, ex initio Genesios, peccatum primi hominis, et omnintutum omnia cantica lata, et ad Missam incipimus: *Circumdederunt me dolores mortis, pericula inferni invenerunt me.* In Dominicana autem passionis incipimus: *Vexila Regis prodeunt etc.*

De Dominicis Quadragesimae et Passionis frequentissima mentio est apud omnes Patres; sed de ea nos disseremus in controversia de jejunio. Interim vide Epiphanius in compendioria doctrina, que habetur ad finem librorum adversus heres, Theophylactus in epistolis Paschalibus, Cassianum collat. XXI. et Augustinum epist. 418.

CAPUT XV.

De reliquis festis Domini.

Natalis Domini meminit Clemens lib. V. cap. 13. Chrysostomus orat. in S. Philogonium, Ambrosius lib. III. de Virginibus, initio; Item Basilus, Nazianzenus, Maximus, Augustinus, Leo et alii, quorum extant sermones de Natali Domini.

Circumisionis festum videtur esse satis recent. Nam non solum veteres Patres non meminerunt ejus festi, verum etiam Isidorus, Micrologus, Amalarius, Rabanus, Walfridus Strabo, qui describunt officia omnium festorum, meminerunt quidem officii diei octavae Natalis Domini, sed non sub nomine Circumcisionis. B. Bernardus tamen, et ante eum B. Ivo Carnensis, sermones habent de ipso festo Circumcisionis.

Epiphanie meminit Chrysostomus orat. de S. Philogonio, Nazianzenus orat. in sancta lumina, Maximus, Augustinus, Leo, et alii recentiores. Observat autem Cassianus collat. X. c. 2. apud Aegyptum una, et

eadem die celebrari Natalis, et Epiphanie diem, cum in Occidentis Ecclesiis sint festa diversa.

Dominice in Alibis meminit Clemens lib. V. c. 20. Nazianzenus orat. in novam Dominicam, et Augustinus serm. I. de octava Paschatis; qui etiam lib. XXII. de civit. Dei, cap. 8. meminit trium dierum Paschatis.

Ascensionis festum antiquissimum est, et ab Apostolis institutum, ut docet Clemens lib. V. cap. 20. Apostolic. constitut. et B. Augustinus epist. 418. In eodem festo existant sermones Nysseni, Leonis, et aliorum.

Festum Trinitatis recent est; Nam c. Quoniam, de ferias, Alexander III dicit, suo tempore fuisse quidem in usu apud quasdam Ecclesias, non tamen Romae. Micrologus etiam lib. de observationib. Ecclesiasticis, cap. 60. reprehendit eos, qui hoc festum celebrant; et ne quis objetere, videri hoc festum antiquum, quandoquidem praefatum de Trinitate est una ex novem, quas Pelagius II, tamquam antiquissimas servari præcepit, monet Micrologus, eam præfationem in Dominicis omnibus cantari solitam: neque esse propriam festi Trinitatis. Postea tamen etiam Romanorum merito receptum est, et quidem in die octava Pentecostes, ut Deo specialiter agantur gratie pro mysterio Trinitatis, orbi terrarum Apostolorum ministerio declarato.

Festum Corporis Domini constat ab Urbano IV institutum, post annum Domini 1200, quod festum omnes Lutherani et Calvinistæ oderunt, sed immixto; Nam etiam non esset vere Christus in Eucharistia (ut Calvinistæ dicunt), vel non deberet adorari (ut dicunt Lutherani) tamen adhuc justum esset, habere certum diem, quo recollemus memoriam institutionis ejus Sacramenti, quod etiam Lutherani et Calvinistæ maximum Sacramentorum esse concedunt.

Festum denique Transfigurationis Domini antiquum esse videtur. Exstant enim de eo sermones S. Leonis, neenon Cyrilli Alexandrini, et Andreæ Cretensis apud Surium.

CAPUT XVI.

De festis Sanctorum.

Festa Sanctorum adversarii non parum oderunt. Primo, quod idololatriam sapere videantur, nam Sabbathum sanctificare, est præceptum prima tabula, et proinde ad cultum Dei pertinet.

Secundo, quia aliqua falso fundamento nitantur, ut Conceptionis B. Mariæ festum, quod festum beatus Bernardus nominatum reprehendit in epist. 474. ad Canonicos Lugdunenses, ubi dicit, errorem et superstitionem sapere hoc festum, quia eo vel peccatum horatur, sim quo concepito ista non fuit, vel falsa inducitur sanctitas. Et praeterea apud nos etiam non est certum, an B. Virgo sine peccato originali concepta fuerit; Ecclesia enim utramque opinionem permitit: ergo saltem dubium est, an recte hoc festum celebremus.

Tertio, quod plurima sint nova, ac præseriat festa B. Virgini diaeca: nec enim ante Justiniani tempora exstabant.

Quarto, quod multa ab Imperatoribus saeculi instituta sint. Nam festum Purificationis instituit Justinianus, ut scribunt Paulus Diaconus lib. XVI. rerum Romanarum, et Nicephorus lib. XVII. cap. 28. Festum Assumptionis instituit Mauritius, qui Justiniano posterior fuit, ut idem Nicephorus ibidem refert.

Quinto, quia eousque prolapsus est abusus festorum, ut etiam Imperatoribus non sanctis festi dies instituti sint, ut de Justiniano refert Nicephorus lib. XVII. c. 31. Haec sunt objectiones Tilmani Heshusii, lib. de erroribus Pontificiorum lit. 26. et Magdeburgens. Cent. VI. cap. 6. col. 342. 343. et 344.

Verumtamen plium et bonum esse colere festos dies Sanctorum, facile demonstrabimus auctoritate primum, deinde ratione. Auctoritas est totius Ecclesie Catholicæ, quæ omni tempore id servavit. Ac ut solum inspiciamus quinque prima sæcula, primo sæculo, id est, Apostolorum tempore, habemus Clementem lib. VIII. constitut. cap. 39. ubi jubet servari festa Apostolorum et Martyrum.

Secundo saeculo, habemus testimonium Ecclesiae Smyrnensis, cuius epistolam refert Eusebius lib. IV. hist. cap. 15. in ea epist. habentur haec verba: « Quo in loco etiam nunc, praestante Domino, solemnes agimus celebresque conventus, maxime quidem in die passionis ejus; sed et cum eorum memoriam, qui prius passi fuerant, celebramus, ut sequentium animi ad predecessorum viam exemplis insignibus excentur. »

Tertio saeculo, Origines hom. 3. in diversos Evangelii locos, dicit, festum Innocentium puerorum recte in Ecclesia celebrari, propterea quod fuerunt illi Martyrum primicia. Item Tertullianus lib. de corona militis dicit, unam ex antiquis traditionibus esse, annuas oblationes facere pro natualitatis. Et clarius, B. Cyprianus lib. III. epist. 6: « Dies, inquit, eorum quibus excedunt, anno, ut commemorationes eorum inter memorias Martyrum celebrare possimus. » Et lib. IV. epist. 3: « Sacrificia, inquit, pro eis semper, ut meministis, offerimus, quoties Martyrum passiones, et dies anniversaria commemorationem celebramus. »

Quarto saeculo, Basilius oratione in Gordium Martyrem; Nyssenus oratione in Theodorum Martyrem; Nazianzenus orat. 4. in Julianum, paulo ante medium; Ambrosius serm. 66. 77. et 78. Hieronymus in cap. IV. ad Galat. et epist. 19. ad Eustochium; Prudentius in hymno de Sanctis Petro et Paulo, festorum dierum in Sanctorum memoriam et honorem institutorum apertissime meminerunt.

Quinto saeculo, Chrysostomus hom. 66. ad populum; Theodoretus lib. VIII. de Martyribus; Augustinus in Psal. 63 et 88. et alibi; Paulinius natali 2 et 3 S. Felicis. His accedunt Leo, Grigorius, Beda, et alii omnes posteriores, quorum libri testimonios plenissimi sunt.

Probatur hoc etiam ex antiquis Conciliorum diversarum Ecclesiastarum. Concilium Laodicenum in Oriente celebratum ante annos 1200, can. 51. vetat, in Quadragesima celebrari festa Sanctorum; ex quo sequitur, extra Quadragesimam fuisse in ea provincia celebrata. Concilium Carthaginense III, ante annos 1100, can. 47: « Liceat, inquit, legi passiones Martyrum, cum anniversarii, dies eorum celebrantur. » Concilium Toletanum in Hispania III, can. 23. jubet, ut in diebus festis Sanctorum populi non dent operam turpibus saltationibus. Concilium

Lugdunense in Gallia, ut habemus can. Pronuntiandum, de consecr. dist. 3. enumerauit inter festa Ecclesiae festum sanctorum Apostolorum, Assumptionem et Nativitatem B. Mariae, festum S. Sylvesteri, S. Martini, et aliorum. Idem ex Germania habemus in Concilio Moguntinensi cap. 36.

Ultimo probatur ratione, que fundatur in divinis litteris. Festi dies recte instituuntur ad recolendam divina beneficia, ut patet de festo Sabbathi et festo Sortium apud Iudeos, et de festis Domini apud Christianos. Unde Augustinus lib. X. de Civ. Dei cap. 4: « Beneficiorum, inquit, Dei, solemnitatibus, festis, et diebus statutis dicamus, sacramusque memoriam, ne volumine temporum integrata subrepatur oblivio. » Sed non est parvum Dei beneficium beata consummatum alicuius Sancti, et praecipue per martyrium; inde enim datur toti Ecclesie militanti exemplum fortitudinis, et unus novus patronus apud Deum. Datur etiam toti Ecclesie triumphanti novum gaudium de accessione unius civis: denique tunc agitur novus et perfectus triumphus de Diabolo.

Confirmatur; Nam omnes cause, propter quas homines etiam profani celebrant festos dies, concurrunt in obitu Sanctorum. Homines enim festa celebrant ob diem natalem Principum: item ob assumptionem alicujus ad summam aliquam dignitatem: denique ob partam victoriam. At cum Sancti moriuntur, tunc vere nascentur, et nascentur Principes coelestes, unde ab Ecclesia eorum obitus natalitia dicuntur. Item tunc assumuntur ad summam dignitatem, que hominibus conferri queat, id est, ad aeternam beatitudinem: denique tunc perfectam victoriam referunt de Diabolo, et triumphum agunt.

Neque rationes adversariorum aliquid efficiunt. Ad primum de idolatria dico primo, festa Sanctorum Deo dicari, sed in Sanctorum memoriam, quemadmodum tempa sacrauntur Deo in memoriam Sanctorum. Secundo dico, honorem dierum festorum immediate, et terminative pertinere etiam ad Santos, quemadmodum diximus de basilicis, de votis, et de ipsa invocatione: sed talem honorem dicimus esse cultum dulie, non latræ, et proinde religionis quidem cultum, sed religionis, non ut est nomen specialis virtutis, que hominem erga Dei cultum bene disponit, sed ut est nomen generale.

Ad secundum de festo Conceptionis, quod falso fundamento niti videtur, dico primo, in majori parte Ecclesie pie credi B. Virginem sine peccato originali conceptam, quod etiam ex adversariis fatent Lutherus et Erasmus; ille in sermone de festo Conceptionis: iste in Apologia ad Albertum Pium Carpensem.

Dico secundo, fundamentum hujus festi praecepimus non esse Conceptionem immaculatam, sed simpliciter Conceptionem matris Dei futurae. Qualisunque enim fuerit illa conceptione, eo ipso quod conceptio fuit matris Dei, singularis gaudiis affecta mundo ejus memoria. Tunc enim primum habuimus pignus certum redemptionis, praesertim cum non sine miraculo ex matre sterili concepta fuerit. Itaque hoc festum etiam illi celebrant, qui putant Virginem in peccato conceptam.

Dices, hoc modo etiam Joannis Baptiste conceptione celebrari posset. Respondeo, posset sane, ut Graci faciunt. Nam in Kalendario Graecorum die 23 Septembris annotatur festum conceptionis Joannis Baptista: sed Ecclesie Latinae non est visum tot festa multiplicare. Et præterea magnum est disertamen inter matrem Dei, et præcursorum ejusdem, et inter utriusque conceptionem. Nam quia major pars Ecclesie pie credit immaculatam conceptionem, inde habuit propter liberationem tempore Esther; et ad alio festo ob victoriam Judith, et de festis dedicationum tempore Salomonis, et postea tempore Esdra, et ultima tempore Machabeorum, quod festum, licet recentissimum, Christus ipse honoravit, Joan. X.

Porro B. Bernardi sententia nobis favet, ille enim reprehendit Canonicos Lugdunenses, quod sine exemplo vel precepto Romanae Ecclesiae novum festum insitulissent. Si ergo nunc B. Bernardus videret ex auctoritate Romanae Ecclesiae festum celebrari, etiam ipse libertissime celebraret.

Ad orationem autem Bernardi dico, nos nec peccatum honorare, nec inducere falsam sanctitatem, etiam si Virgo in peccato concepta esset, sed honorare officium matris Dei, ad quod ab ipsa conceptione designata fuit. Nam idem Bernardus ibidem dicit, merito celebrari nativitatem Joannis Baptiste, quia sancta fuit, et tamen ibidem dicit, se non audere asserere sanctificationem Joannis in utero delevisse originale peccatum, licet hoc pium sit credere. Si ergo ita adversus Bernardum argumentaret: Colis festum nativitatis Joannis, quem

non audes asserere natum sine peccato, ergo vel honoras peccatum, vel inducis uncertainam sanctitatem. Responderet Bernardus, nec peccatum se honorare, nec inducere uncertainam sanctitatem, sed honorare officium præcursoris, ad quod sanctificatus fuit adhuc in utero matris existens: Idem ergo responderet illi de conceptione B. Marie.

Quod si ipse quereret, unde habeamus B. Mariam ab ipsa conceptione sanctificatam, saltem ad hoc, ut esset mater Dei designata, responderem, inde nos hoc didicisse, unde ipse dicit, B. Mariam ab ipsa nativitate sanctam fuisse. Asserit enim ibidem, ex eo, quod Ecclesia jam tunc celebrabat B. Virginem ortum, se nihil dubitare, quin ortus ille sanctus fuerit; et nos ergo ex eo quod Ecclesia celebrat festum Conceptionis, nihil dubitamus. Conceptionem illam sanctam aliquo modo fuisse, ac saltem ratione officii, ad quod assumebatur.

Ad tertium dico duo; Primo, non esse absurdum, quod aliqua festa sint recentia, quandoquidem etiam sepe sunt recentia Dei beneficia, propter que festa instituuntur, vel saltem occasio festorum instituendorum potest esse recens. Unde etiam tempore Iudeorum vario tempore varia sunt festa instituta, præter ea, quae Deus ipse per Mosem instituerat, ut patet de festo Sortium propter liberationem tempore Esther; et de alio festo ob victoriam Judith, et de festis dedicationum tempore Salomonis, et postea tempore Esdra, et ultima tempore Machabeorum, quod festum, licet recentissimum, Christus ipse honoravit, Joan. X.

Dico secundo, festa Sanctorum antiquissima esse, ut jam ostendimus. Fatemur tamen prius festa Sanctorum quoniam institutissimam. Si ergo nunc B. Bernardus videbat ex auctoritate Romanæ Ecclesiae festum celebrari, etiam ipse recentissime celebraret.

Festum Nativitatis B. Marie longe antiquius est. Meminit enim ejus Petrus Damiani, qui tres sermones de eo festo scripsit,

et ante eum B. Gregorius, qui in Antiphonario, et Sacramentario annotavit officium, 8. die Septembbris pro Natali B. Marie.

Festum Annuntiationis adhuc est antiquius. Exstat enim oratio S. Athanasii de sancta Deipara, ubi expresse meminit hujus festi.

Festum Purificationis est etiam antiquissimum. Siquidem hujus celebratibus existant orationes Amphiliuchi, Gregorii Nysseni, Chrysostomi, Cyrilli Alexandrinii, et Andreae Cretensis apud Aloysium Lipomanum, et Laurentium Surium.

Denique festum Assumptionis est etiam antiquissimum. Nam ejus meminit Gregorius in Antiphonario, et Sacramentario, et ante Gregorium Andreas Cretensis in oratione hoc festo, quae exstat apud Lipomanum, et Surium. Atque ante Andreæ tempora exstat inter opera B. Hieronymi insignis sermo de festo Assumptionis, qui quidem vel ipsi Hieronymo, vel ejus æquali Sophronio tribuitur.

Ad objectionem ergo ex Nicephoro, et Paulo Diacono, dico, eorum verba non posse intelligi de prima institutione horum festorum, nisi illi apertissime mentiantur. Quomodo enim instituit Justinianus festum Purificationis, et Mauritius festum Assumptionis, si utrumque festum erat institutum tempore Hieronymi, et Chrysostomi, qui ducentis annis Justiniano antiquiores fuerunt? Præterea iidem auctores ibidem dicunt, a Justino Imperatore institutum festum Nativitatis Domini. At constat ex Ambroso, Augustino, Leone, et aliis, qui Justinum præcesserunt, festum Nativitatis longe esse antiquius. Solum ergo Imperatores illi addiderunt aliquid ad celebritatem, et fortasse præceperunt civilibus legibus, per illus operaretur in illis solemnitatibus, cum tamen etiam antea legibus Ecclesia dies illi festi sancti essent.

Ad quartum, patet responsio. Non enim Imperatores festa instituerunt, sed instituta jam festa ab Ecclesia, legibus etiam suis adjuverunt, et ornarunt.

Ad quintum respondeo, Nicephorum non dicere, institutum fuisse festum diem Justiniano, sed solum quotannis Episcopum quemdam Constantinopolitanum solitum celebrare ejus memoriam. Id quod non cogimur intelligere de aliquo festo die, sed solum de laudatione Justiniani, quam ille Episcopus admiscebat concionis suæ, propterea quod Justinianus multa pia opera, et Ecclesiæ utilissima fecisset. Addo præterea, quidquid illud fuerit, sive festus dies, sive simplex laudatio, fuisse unius privati Episcopi factum, quod non immerito reprehendendi possit, praesertim cum ejus successores mox omni seruit ejusmodi celebritatem.

CAPUT XVII.

De Vigiliis.

In profestis magnorum dierum consueverat Ecclesia vigilare et jejunare. Ac in primis Vigilia Pascha, que nocte præcedente Dominicam Resurrectionis agebatur, semper celeberrima fuit; ut patet ex Clemente lib. V. constitut. cap. 49. ex Tertulliano lib. II. ad uxorem; ex Eusebio lib. VI. histor. cap. 7. et ex aliis permultis.

De Vigiliis autem in Sanctorum honorem meministi Basilius in Psal. CXIV. Hieronymus in lib. adversus Vigilantium, Burchardus lib. XIII, decretorum, cap. 46. Bernardus serm. de Vigilia S. Andree, et de Vigilia sanctorum Petri et Pauli, et Innocentius Pontifex III. cap. 1. et 2. de observatione jejuniiorum. Cæterum quoniam paulatim occasione nocturnarum Vigiliarum, abusus quidam irrepero cooperant, vel potius flagitia, non raro committi: placuit Ecclesia nocturnos conventus, et Vigilias proprie dictas intermittere, ac solum in iisdem diebus celebrare jejunia.

OCTAVA CONTROVERSIA GENERALIS

DE SACRAMENTIS

IN GENERE

DUOBUS LIBRIS EXPLICATA